

2 . Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: Самміт–Книга, 2009. 272 с.

3. *Татаринцев О.* Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами.
http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=71.

Дзизінська Оксана,
заступник директора з виховної роботи
Кам'янець-Подільського ліцею №13
Чепурняк Наталія,
практичний психолог
Кам'янець-Подільського ліцею №13

Виховний процес та психологічна підтримка як ефективний засіб в закладі освіти

Анотація. Виховна робота закладу спланована та спрямована на досягнення головної мети – розвиток і формування соціально зрілої творчої особистості громадянина України. Виховна робота педагогічного колективу закладу підпорядкована виховній темі та конкретизується системою виховних завдань, до яких належать: здійснення повсякденної психологічної допомоги та емоційної підтримки учасників освітнього процесу. Головною метою ліцею є створення виховного простору як ресурсу розвитку особистості в контексті реалізації основних орієнтирів виховання.

Ключові слова: адаптація, виховний процес, методи, заходи виховання, розвиток.

Виховна робота завжди була невід'ємною складовою освітнього процесу, її важливість складно переоцінити. Все, що відбувається зараз – виклик для закладу, для вчителів та здобувачів освіти.

У нашому закладі ми виділяємо такі напрямки виховної роботи:

- психологічна та емоційна підтримка здобувачів освіти;

- навчання правил поведінки в умовах воєнного стану (під час повітряних тривог, поводження з вибухонебезпечними предметами, перша медична допомога тощо);

- адаптація та підтримка здобувачів освіти – ВПО;
- розвиток критичного мислення та медіаграмотності;
- національно-патріотичне виховання.

Психологічна та емоційна підтримка здобувачів освіти. Зараз школярі найбільше потребують підтримки та розуміння, академічні успіхи та оцінки відходять на другий план. Той факт, що діти, на жаль, поступово вимушено звикають до нових реалій, не означає, що вони можуть обійтися без підтримки дорослих. Вони як ніколи її потребують. Їм потрібна наша впевненість у тому, що все буде добре, наша стійкість та віра в перемогу навіть у важкі часи невизначеності.

Тому у нашому ліцеї ми проводимо години спілкування у вигляді тренінгів, спрямованих на стабілізацію психологічного та емоційного стану дітей, навчаємо дітей прийомам, які допоможуть їм швидко опанувати себе у критичних ситуаціях [3].

Правила поведінки в умовах воєнного стану. Нова реальність диктує нові правила життя. Тому одним з найважливіших завдань – навчити дітей правилам безпеки, які допоможуть зберегти життя. Школярі мають знати:

- які заборони та обмеження діють під час воєнного стану;
- що таке «тривожна валіза», як її зібрати, що туди покласти;
- як діяти під час повітряних тривог (що робити, якщо сигнал застав удома / на вулиці / в магазині тощо);
- як поводитися під час обстрілів;
- що робити у випадку виявлення вибухонебезпечних предметів;
- як надавати першу домедичну допомогу.

Під час виховних годин наші вчителі готують тематичні пам'ятки, брошури, плакати тощо. Щоб діти швидше запам'ятали ці важливі правила, проводимо опитування у форматі онлайн-тестів, разом створюємо тематичні плакати та буклети, пропонуємо виконати кілька навчальних проєктів тощо. І обов'язково спілкуємось із батьками школярів: вони теж мають розуміти, наскільки важливо навчити дітей базових правил, та зі свого боку стежили за цим.

Адаптація та підтримка здобувачів освіти – ВПО. Потрібно подбати про те, аби діти – ВПО почували себе в новому колективі комфортно. Для розв'язання цього питання ми залучаємо шкільного психолога та соціального педагога.

Звісно, дуже важливо, аби діти з числа внутрішньо переміщених осіб змогли потоваришувати з однокласниками, хоч як би вони не навчалися – онлайн чи офлайн. Контакт із однолітками в будь-якому випадку чинить позитивний вплив та допомагає оговтатися від стресу.

Розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Про те, наскільки важливо критично мислити в будь-якій ситуації та володіти навичками медіаграмотності, говорили завжди. І тепер, в умовах війни, ми можемо як ніколи добре бачити всі наслідки активної роботи ворожої пропаганди. Вона приймає різні форми, інколи найнеочікуваніші, але ми маємо бути готові. І тому, ми намагаємось навчити дітей теж бачити фейки та пропаганду, адже нерідко вона спрямована саме на молоде покоління, на яке легше вплинути.

Наші педагоги проводять тематичні виховні години, в межах яких діти виконують вправи, покликані на розвиток критичного мислення та медіаграмотності – це можуть бути тренінги, школярам такий формат подобається. Також пропонуємо дітям створити тематичні проекти та проводимо заняття, під час якого діти розглядають популярні фейки, навчаються шукати першоджерела та проводять верифікацію інформації. Влаштовують диспути, під час яких діти обговорюють спірні новини та наративи тощо.

Національно-патріотичне виховання. В теперішніх умовах вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що зараз ми маємо приділити особливу увагу національно-патріотичному вихованню. Саме тому для нас важливо:

- проводити заходи національно-патріотичної спрямованості;
- займатися волонтерською діяльністю;
- розповідати дітям про українську культуру;
- влаштовувати акції пам'яті;
- проводити години спілкування;
- створювати навчальні проекти, присвячені борцям за незалежність та свободу нашої країни;

В нашому закладі існує система виховної роботи. Становлення української державності, інтерпретація у європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, яка здатна працювати на процес державотворення, на становлення народу України як політичної нації. Стрижнем цієї системи виховання в Україні є національна та патріотична ідеї, спрямовані на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина та патріота своєї держави. Тому головною метою, над виконанням якої працює колектив ліцею є виховати громадянина як члена правового суспільства, демократичної держави, особи, що відчуває й цінує ідеали України, свободи й рівності, усвідомлює вартість людського життя та гідності, здатна сама визначити пріоритети власного життя, прагне встановлення справедливої, миру в нашій країні, стабільної політичної системи й готова підтримувати її існування.

Виховна робота ліцею організована у відповідності з вимогами "Закону про освіту", державних концепцій національного, громадянського, патріотичного, превентивного та сімейного виховання [1].

В сучасних умовах колектив ліцею підійшов до розуміння того, що лише особистісно-орієнтоване виховання дітей може задовольнити вимоги суспільства. Тому метою виховання є розвиток особистості з високою національною і громадянською свідомістю через систему особистісно-орієнтованої освіти; реалізація концепції збереження фізичного та психічного здоров'я дітей в умовах здійснення навчально-виховного процесу; формування в дітей розуміння особистої ролі в розвитку суспільства через систему учнівського самоврядування. Для досягнення поставленої мети ми спираємось на загальнолюдські цінності, такі як людина, сім'я, Батьківщина, праця, земля, творчість. Кінцевим результатом виховання є формування цілісної особистості, яка має активну творчу й соціальну позицію, високі моральні якості, які постійно вдосконалює, уміє керувати своїм здоров'ям, прагне до знань і має певний достатній життєвий досвід, тобто готова до суспільного життя [5].

У виховній роботі використовуємо різноманітні прийоми, методи, заходи виховання, такі, як:

- довіра;
- прохання,
- нагорода,

У змісті виховної роботи наші педагоги:

- виховують здобувачів освіти на засадах гуманістичної загальнолюдської моралі;
- формують національну самосвідомість;
- опора на принцип гуманізму в спілкуванні дитина-дитина, дитина-вчитель, дитина-батьки;
- застосовують діагностики ефективності виховного процесу;
- орієнтуються на індивідуальні програми розвитку особистості здобувача освіти;
- захист прав і свобод дитини;
- включення в соціально-культурну творчість;
- розвиток високого рівня мовної культури.

Для досягнення результату будемо виховну роботу за такими напрямками:

Напрямок «ціннісне ставлення до себе». Соціальна адаптація здобувачів освіти, розуміння ними своїх прав та свідомого виконання обов'язків в значній мірі залежить від правильно організованого виховного процесу в закладі.

Критерієм впливу закладу на соціальну поведінку школярів є свідоме виконання дітьми основних нормативних документів закладу: Статуту, правил внутрішнього розпорядку, в яких визначені основні права та обов'язки здобувачів освіти, вивчення норм поведінки в колективі, суспільстві. На основі цих документів розроблені «Правила для здобувачів освіти».

Робота по ознайомленню здобувачів освіти з «Правилами для учнів» та контроль за виконанням ними «Правил» здійснюється педагогами.

З метою попередження серед дітей таких негативних явищ, як: паління та вживання напоїв, що містять алкоголь, нагальною проблемою стало превентивне виховання школярів, яке є одним з пріоритетних напрямків у виховній роботі ліцею. Над цими питаннями працюють: шкільний парламент, практичний психолог, вчителі «Основ здоров'я».

Напрямок «ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей». Виховання здійснюється комплексно через навчальний процес, позакласну роботу, а також роботу органів учнівського самоврядування і носить послідовний характер, тобто починається з початкової школи, продовжується в середній, і вже в старшій школі ми намагаємося досягти усвідомлення кожним школярем своєї громадянськості, приналежності до суспільного життя в Україні, сімейних цінностей.

Традиційно громадянське, національне виховання здійснюється на уроках історії, правознавства, української мови та літератури, географії.

Важливе місце займає позакласна робота. Громадянські якості формуються в процесі безпосередньої участі дітей у виховних заходах, які носять різноманітний характер: це бесіди, диспути, зустрічі, години спілкування, участь у пошуково-дослідницькій роботі, екскурсії та інше.

Напрямок «ціннісне ставлення до суспільства і держави». Формування правової культури передбачає прищеплення здобувачам освіти поваги до прав і свобод людини і забезпечення знання і виконання ними Законів України.

Патріотизм школярів в минулому навчальному році формувався шляхом зустрічей з учасниками, допомозі членам сімей учасників антитерористичної організації, участю у волонтерському русі по збиранню харчів, теплих речей та коштів для воїнів.

Напрямок «ціннісне ставлення до природи». Екологічне виховання покликане забезпечити молоде покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи і суспільства. А тому стали традиційними: виставка малюнків «Збережи природу», «Екологічний стан нашого міста»; години спілкування «Вплив екології на організм людини», але більш дієвою є організація практичної роботи екологічної спрямованості: догляд за зеленими насадженнями школи, озеленення класних кімнат та інше.

Напрямок «ціннісне ставлення до праці». Важливою ділянкою роботи ми вважаємо економічне і трудове виховання, спрямоване на формування творчої працелюбної особистості. А тому плануємо години спілкування «Професії моїх батьків», «Я обираю професію», проведення тестування для виявлення професійних нахилів, зустрічі із представниками служби зайнятості тощо [2].

Професійна підготовка здобувачів освіти починається у шкільні роки. Завданням ліцею – підготувати дітей до свідомого вибору професії. Профорієнтаційна робота у ліцеї здійснюється під час навчально-виховного процесу і в позаурочний час. Школярі розширюють знання про професії на уроках та на позакласних виховних заходах. Є профорієнтаційний куточок, який містить цікаві інформаційні матеріали.

Напрямок «ціннісне ставлення до культури і мистецтва». Виховання передбачає формування основ естетичної культури, норм і принципів етикету, естетичних смаків, переконань та ідеалів. Цьому сприяють традиційні свята у ліцеї.

Напрямок «ціннісне ставлення до здоров'я». Найважливішим напрямком виховної роботи на сьогодні є формування здорового способу життя, фізичних здібностей особистості, збереження життя та здоров'я здобувачів освіти. Класні керівники щотижня проводять бесіди з безпеки життєдіяльності школярів у

різноманітних випадках. Сприяють оздоровленню здобувачів освіти спортивні змагання, робота спортивних секцій, проведення уроків фізкультури та днів здоров'я.

На початку навчального року, напередодні канікул та святкових днів проводяться інструктажі з безпеки життєдіяльності серед дітей, відпрацьована програма вступного інструктажу. Регулярно відбуваються цільові інструктажі з дітьми перед екскурсіями, походами, спортивними змаганнями. Проводяться додаткові бесіди з питань електробезпеки, дотримання вимог пожежної та технічної безпеки, цивільного захисту, правил поведінки на водоймищах, порядку дій населення при виявленні вибухонебезпечних предметів, пожежі, надання допомоги потопаючому, поводження з незнайомими людьми та невідомими предметами, безпека під час грози та інші були проведені перед початком літніх канікул.

Головною метою ліцею є створення виховного простору як ресурсу розвитку особистості в контексті реалізації основних орієнтирів виховання [4].

Виховна робота педагогічного колективу закладу підпорядкована виховній темі та конкретизується системою виховних завдань, до яких належать: здійснення повсякденної психологічної допомоги та емоційної підтримки учасників освітнього процесу; розвиток критичного мислення, вміння розрізняти маніпуляції, усвідомлювати їхні наслідки, ефективно протистояти їм; перешкоджати проявам расизму, приниженню гідності іншомовних людей і підкреслювати словом і ділом моральний наратив демократії, толерантності, прав людини та верховенства права, територіальної цілісності та єдності народів України; формування ціннісного ставлення і судження у школярів, вміння вибудовувати доброзичливі і толерантні стосунки із учасниками освітнього процесу; розвиток медіації-однолітків, створення служби порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладі освіти; проведення освітньої роботи із батьками та законними представниками дітей з питань профілактики насильства, булінгу, формування ненасильницької моделі поведінки та вирішення конфліктів мирним шляхом; формування у дітей та молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення насильства як порушення прав людини; підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, рівня обізнаності з проблем порушення прав людини, навчання моделям безпечної поведінки, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантного ставлення до потерпілих від насильства; об'єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах

взаєморозуміння, співробітництва щодо захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями та моделями поведінки, які складають основу світової культури; формування становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності; розвиток співробітництва із громадськими та міжнародними організаціями і фондами; налагодження освітньої роботи із батьками та законними представниками дітей з питань профілактики торгівлі людьми; запобігання вживанню здобувачами освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів та тютюнових виробів; формування в дітей, учнівської молоді життєвих навичок, уміння протистояти ризикам і загрозам, пов'язаним з наркотиками; здійснення комплексу профілактичних заходів, спрямованих на підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків, формування у них свідомого відповідального ставлення до виконання обов'язків, пов'язаних з утриманням, вихованням та освітою дітей; формування правової культури учнів, виявлення та усунення причин та умов, що сприяють учиненню дітьми злочинів, подолання девіантної поведінки; активізація функціонування органів учнівського самоврядування, формування пріоритетів та стратегічних напрямків у роботі з дітьми та учнівською молоддю, підтримання соціально-активних програм, ініціатив та проектів органів учнівського самоврядування; здібностей та компетентностей відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб; формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок; утвердження в свідомості і почуттях особистості національно-патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, мови тощо; виховання особистості, здатної до самореалізації.

Виховна робота закладу спланована та спрямована на досягнення головної мети – розвиток і формування соціально зрілої творчої особистості громадянина України.

Список використаних джерел та літератури

1. Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: матеріали наук.-практ. конф. / ред. рада: І. Д. Бех, О. Л. Кононко, О. М. Докукіна та ін. – Київ, 1999. – 127 с.

2. Кравченко Т.В. Готовність учителя до співробітництва з батьками учнів// Гуманістично-спрямований виховний процес і становлення особливості (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді). – Збірник наукових праць. – Київ. ВіРА інсайт, 2001. – Кн. II. – С. 40-43.

3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

4. Ольхіна Н., Руденко. Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних умовах [Електронний ресурс].

5. Чупрій Л. Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи [Електронний ресурс].

Наталя Драчук,

музичний керівник ЗДО №10 «Золота рибка»

Красилівської міської ради

Виховний процес в закладах освіти як ефективний засіб формування морального нарративу демократії, толерантності, територіальної цілісності та незалежності України: перезавантаження пріоритетів.

Анотація: у статті розглянуто вплив морального і духовного виховання, засоби і методи, які використовуються для забезпечення розвитку духовності суспільства через виховний процес, нові форми роботи з учасниками освітнього процесу, важливість роботи педагогів та сприяння соціально-громадянській компетентності здобувачів освіти задля виховання гідного суспільства.

Ключові слова: освітній процес, моральність, цінності, здобувачі освіти, патріотизм, соціально-громадянська компетентність.

Key words: educational process, morality, values, education seekers, patriotism, social and civic competence.

У формуванні всебічно розвиненої особистості чільне місце належить моральному вихованню. Моральне виховання — виховна діяльність, що має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності. Моральне виховання формує моральні поняття, погляди і переконання. Воно покликане також сприяти розвитку моральних почуттів, що виражають запити,